การพัฒนาแบบประเมินความเสี่ยงการทุจริตในรายงานทางการเงิน ด้วยทฤษฎีหกเหลี่ยมการทุจริต กรณีศึกษาบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

Development of a Fraud Risk Assessment Model in Financial Reporting Using the Fraud Hexagon Theory: A Case Study of Listed Companies in the Stock Exchange of Thailand

ชุติมา อวยผล[1*] พรรณทิพย์ อย่างกลั่น[2]
[1,2]คณะบัญชี มหาวิทยาลัยศรีปทุม
Chutima Uaiphon[1*] Phanthip Yangklan[2]
[1,2]School of Accountancy, Sripatum University
[*]Corresponding Author E-mail: chutimauaiphon@gmail.com
(วันที่รับบทความ: 23 กรกฎาคม 2568 วันที่แก้ไขบทความ: 4 ตุลาคม 2568 วันที่ตอบรับบทความ: 17 ตุลาคม 2568)

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาแบบประเมินความเสี่ยงการทุจริตในรายงานทางการเงินของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยวิธีสัมภาษณ์เชิงลึก แบบจำเพาะเจาะจง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 8 คน ประกอบด้วยนักวิชาการ คณะกรรมการตรวจสอบ ผู้ตรวจสอบภายใน และผู้สอบบัญชีรับอนุญาต ซึ่งมีประสบการณ์ตรงกับบริษัทในตลาดหลักทรัพย์ฯ แบบประเมินที่พัฒนาขึ้นอ้างอิงองค์ประกอบจากทฤษฎีหกเหลี่ยมการทุจริต ประกอบกับการสังเคราะห์ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ และนำมาออกแบบและพัฒนาแบบประเมินความเสี่ยงที่สะท้อนความเสี่ยงในมิติต่าง ๆ ตามบริบทเฉพาะขององค์กร

ผลการวิจัยพบว่า แบบประเมินความเสี่ยง“พอแคค”ที่พัฒนาขึ้นมา ครอบคลุม 6 ปัจจัยหลัก ได้แก่ แรงกดดัน โอกาสในการทุจริต การให้เหตุผลเข้าข้างตนเอง ความสามารถในการกระทำผิด ความเย่อหยิ่ง และการสมรู้ร่วมคิด ทั้งนี้ผลลัพธ์ที่ได้จากแบบประเมินความเสี่ยง“พอแคค”นี้ ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งในด้านวิชาการ ได้แก่ การใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตร และด้านวิชาชีพ เช่น การกำหนดนโยบายกำกับดูแลกิจการ รวมถึงการเพิ่มศักยภาพของผู้ตรวจสอบบัญชีและองค์กรในการป้องกันและตรวจจับการทุจริตทางการเงินอย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถประยุกต์ใช้เป็นแนวทางออกแบบแผนการตรวจสอบให้สอดคล้องกับระดับความเสี่ยงขององค์กร อันนำไปสู่การเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการตรวจสอบ

นอกจากนี้สามารถนำไปทดสอบในกลุ่มตัวอย่างที่หลากหลาย เช่น ธุรกิจในอุตสาหกรรมต่าง ๆ เพื่อปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทเฉพาะ และควรใช้เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรฝึกอบรมด้านธรรมาภิบาลและการต่อต้านการทุจริตโดยหน่วยงานรัฐหรือองค์กรวิชาชีพ

คำสำคัญ: การทุจริตในรายงานทางการเงิน, ทฤษฎีหกเหลี่ยมการทุจริต, แบบประเมินความเสี่ยงการทุจริต

Abstract

This study aimed to develop a risk assessment tool for detecting fraud in the financial reports of companies listed on the Stock Exchange of Thailand. A qualitative research methodology was employed, using in-depth interviews with purposive sampling. The key informants consisted of eight participants, including academics, audit committee members, internal auditors, and certified public accountants, all of whom had direct experience with listed companies. The assessment tool was developed based on the components of the Fraud Hexagon Theory, synthesized with expert insights, to design and construct an instrument that reflects fraud risk across multiple dimensions within the organizational context.

The findings revealed that the developed risk assessment tool, referred to as PORCAC, covers six critical factors: pressure, opportunity, rationalization, capability, arrogance, and collusion. The outcomes of this risk assessment tool provide academic benefits, such as serving as a foundation for curriculum development, as well as professional applications, including guiding corporate governance policies and enhancing the capacity of auditors and organizations in effectively preventing and detecting financial fraud. Furthermore, the tool can be applied as a framework for designing audit plans aligned with the organization's risk level, thereby improving audit efficiency and effectiveness.

It can also be tested in diverse samples, such as businesses across different industries, to adapt to specific contexts. Finally, it is recommended that the tool be incorporated into governance and anti-fraud training programs provided by governmental agencies or professional bodies.

Keywords: Financial Statement Fraud, Fraud Hexagon Theory, Fraud Risk Assessment Tool

บทนำ

อาชญากรรมทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการทุจริตในองค์กรเป็นภัยเงียบที่สร้างความเสียหายร้ายแรงต่อเศรษฐกิจทั้งในระดับองค์กรและระดับประเทศ จากรายงานของสมาคมผู้ตรวจสอบการทุจริตรับอนุญาต (Association of Certified Fraud Examiners, 2020) พบว่าความเสียหายจากการทุจริตทั่วโลกเฉลี่ยสูงถึงร้อยละ 5 ของรายได้ขององค์กร โดยเฉพาะการทุจริตในรายงานทางการเงิน แม้จะมีสัดส่วนน้อยเพียงร้อยละ 10 ของคดีทั้งหมด แต่กลับมีมูลค่าความเสียหายสูงที่สุด และใช้เวลาตรวจพบยาวนานถึง 14 เดือน ในขณะที่สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ของไทยรายงานว่า การทุจริตในรายงานทางการเงินมีความซับซ้อนขึ้น เช่น การทำธุรกรรมผ่านบริษัทย่อยในต่างประเทศ การบิดเบือนข้อมูลผ่านระบบบัญชี หรือการใช้อำนาจของผู้บริหารแทรกแซงการควบคุมภายใน ซึ่งทำให้ยากต่อการตรวจพบ ข้อมูลสถิติการดำเนินคดีตั้งแต่ปี 2560-2564 พบว่ามีการลงโทษบริษัทจดทะเบียนรวมทั้งสิ้น 161 ราย คิดเป็นค่าปรับมากกว่า 1.36 พันล้านบาท (สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์, 2564)

ผลสำรวจจากบริษัทไพรซ์วอเทอร์เฮ้าส์คูเปอส์ ประเทศไทยพบว่า แม้จำนวนคดีทุจริตที่รายงานจะลดลงจากร้อยละ 47 เหลือร้อยละ 33 แต่ก็ไม่สามารถสรุปได้ว่าองค์กรในประเทศไทยมีการควบคุมที่ดีขึ้น เพราะอาจเกิดจากการที่องค์กรยังขาดแผนตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพ ขาดทรัพยากร เทคโนโลยี หรือผู้เชี่ยวชาญในการจัดการกับการทุจริต ซึ่งเป็นช่องโหว่ที่สำคัญ (บริษัทไพรซ์วอเทอร์เฮ้าส์คูเปอส์ ประเทศไทย, 2563) องค์กรที่กำกับดูแล เช่น สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์และสภาวิชาชีพบัญชี ได้มีความพยายามพัฒนาระบบป้องกัน โดยผลักดันให้เกิดมาตรฐานใหม่ เช่น หลักสูตรการบัญชีนิติวิทยา (Forensic Accounting) ที่ผสานความรู้จากหลายสาขา เช่น บัญชี กฎหมาย และการสืบสวน เพื่อเพิ่มศักยภาพในการป้องกันและตรวจสอบพฤติกรรมทุจริต อย่างไรก็ดี การทุจริตในรายงานทางการเงินยังคงเกิดซ้ำ โดยเฉพาะจากผู้บริหารระดับสูงที่มีอำนาจตัดสินใจและสามารถใช้ดุลยพินิจในการบิดเบือนข้อมูล รายงานทางการเงินที่ไม่สะท้อนข้อเท็จจริงจึงส่งผลให้ผู้ใช้งบการเงินตัดสินใจผิดพลาด และทำให้เกิดความเสียหายทั้งต่อกิจการและผู้มีส่วนได้เสีย (สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์, 2564) ดังนั้นนักวิจัยในต่างประเทศได้พัฒนาทฤษฎีขึ้นมาเพื่อ ให้เข้าใจกลไกของการทุจริตตั้งแต่ "สามเหลี่ยมทุจริต" ของ Cressey (1950) ไปจนถึง "หกเหลี่ยมทุจริต" ของ Vousinas (2019a). ซึ่งเสนอว่า การทุจริตเกิดจากปัจจัย 6 ด้าน ได้แก่ แรงกดดัน โอกาสในการกระทำการทุจริตหรือกลไกการควบคุม การให้เหตุผลเข้าข้างตนเอง ความสามารถ ความเย่อหยิ่ง และการสมรู้ร่วมคิด ซึ่งสะท้อนถึงความซับซ้อนของพฤติกรรมและสภาพแวดล้อมที่เอื้อให้เกิดการทุจริต

ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทฤษฎีการทุจริต ทั้ง 6 ปัจจัยข้างต้น Yanti & Riharjo (2021) พบว่า โอกาสที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงจำนวนกรรมการ ความเย่อหยิ่งวัดจากจำนวนความถี่ของรูปภาพประธานบริหารสูงสุด (Chief Executive Officer) และลักษณะของอุตสาหกรรมมีอิทธิพลต่อการทุจริตในการรายงานทางการเงิน Daud & Yuniasih (2021) พบว่าแรงกดดันจากภายนอก ความเห็นของผู้สอบบัญชี การควบตำแหน่งของประธานบริหารสูงสุด (Chief Executive Officer) และเป้าหมายทางการเงินมีอิทธิพล

ต่อการทุจริตในการรายงานทางการเงิน ในขณะที่ Imtikhani & Sukirman (2021) พบว่า แรงกดดันด้านความมั่นคงทางการเงินและความกดดันจากภายนอกมีอิทธิพลต่อการทุจริตในการรายงานทางการเงิน

งานวิจัยนี้จึงสนใจศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความเสี่ยงการทุจริตในรายงานทางการเงินและนำไปพัฒนาแบบประเมินความเสี่ยงที่ช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานด้านการตรวจสอบไม่ว่าจะเป็นผู้ตรวจสอบภายใน ผู้ตรวจสอบรับอนุญาตและหน่วยงานกำกับใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อตลาดทุนในประเทศไทยและสามารถนำผลวิจัยที่ได้มาพัฒนาแบบประเมินความเสี่ยงด้านการกระทำผิดและการทุจริตในรายงานทางการเงิน และเป็นเครื่องมือในการช่วยสนับสนุนด้านการกำกับดูแลภายในอย่างโปร่งใสภายใต้หลักธรรมาภิบาล ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างคุณค่าของกิจการและสังคมอย่างยั่งยืน ผ่านกระบวนการในการจัดทำรายงานทางการเงินอย่างมีคุณภาพต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อพัฒนาแบบประเมินความเสี่ยงการทุจริตในรายงานทางการเงินของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

ทบทวนวรรณกรรม

การพัฒนาของทฤษฎีการทุจริต (Fraud Theory) ก่อนที่จะมาเป็นทฤษฎีหกเหลี่ยมทุจริต ได้มีพัฒนาการทางความคิดอย่างต่อเนื่อง โดยเริ่มต้นจากทฤษฎีสามเหลี่ยมทุจริตของ ซึ่ง Cressey (1950) เสนอว่า การทุจริตเกิดขึ้นจากสามปัจจัย คือ 1) แรงกดดัน (Pressure) 2) โอกาส (Opportunity) และ 3) การให้เหตุผลเข้าข้างตนเอง (Rationalization) โดยแรงกดดันเป็นแรงผลักดันภายในที่กระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมทุจริต ส่วนโอกาสเป็นช่องว่างหรือความบกพร่องในระบบควบคุมที่เปิดทางให้สามารถกระทำการได้ และการให้เหตุผลเข้าข้างตนเองคือกระบวนการภายในจิตใจที่ทำให้ผู้กระทำรู้สึกว่าการกระทำนั้นไม่ผิด

Wolfe & Hermanson (2004) ได้เสนอทฤษฎีสี่เหลี่ยมทุจริต (Fraud Diamond) โดยเพิ่มเติมองค์ประกอบที่สี่ คือ ความสามารถ (Capability) ซึ่งหมายถึงคุณลักษณะส่วนบุคคล เช่น ความรู้ ตำแหน่ง หรืออำนาจ ที่เอื้อให้สามารถกระทำการทุจริตได้สำเร็จ ต่อมา Horwath (2011) ได้นำเสนอทฤษฎีห้าเหลี่ยมทุจริต (Fraud Pentagon) โดยเพิ่มปัจจัยด้าน "ความเย่อหยิ่ง" (Arrogance) ซึ่งหมายถึงทัศนคติของผู้ที่คิดว่าตนเองเหนือกว่ากฎเกณฑ์หรือไม่ยอมรับการควบคุม และมักใช้ตำแหน่งอำนาจเพื่อบิดเบือนความจริงโดยไม่เกรงกลัวต่อผลลัพธ์ พัฒนาการล่าสุดคือทฤษฎีหกเหลี่ยมทุจริต (Fraud Hexagon Theory) ที่เสนอโดย Vousinas (2019b) ซึ่งเพิ่มเติมปัจจัย "การสมรู้ร่วมคิด" (Collusion) โดยอธิบายว่า การทุจริตในปัจจุบันมักไม่ได้กระทำโดยลำพัง แต่เกิดจากการร่วมมือกันของหลายฝ่าย เช่น ผู้บริหาร พนักงาน และบุคคลภายนอก เพื่อปกปิดร่องรอยและเพิ่มความแนบเนียนของพฤติกรรมทุจริต

Cressey (1950) ได้เผยแพร่ผลการศึกษาทฤษฎีการทุจริต โดยระบุว่าการกระทำการทุจริตนั้น ที่เรียกว่าสามเหลี่ยมทุจริต สาเหตุ 3 ประการประกอบด้วย โอกาส (Opportunity) คือ การมีช่องทางที่จะดำเนินการได้ การทุจริตจะเป็นสถานการณ์ที่เปิดช่องให้คนใดคนหนึ่งกระทำการทุจริตได้โดยที่เขารู้ว่าหรือเชื่อว่าเขาไม่มีโอกาสถูกจับได้หรือมีโอกาสน้อยที่จะถูกจับได้ แรงจูงใจหรือแรงกดดัน (Motivation/Pressure) มาจากหลายรูปแบบ เช่น ปัญหาการเงิน หนี้สิน การพนัน ติดยาเสพติด ความโลภอยากได้อยากมี ถือเป็นแรงผลักอย่างหนึ่ง และบางกรณีมาจากความรู้สึกว่าตนเองไม่ได้รับความเป็นธรรมจากองค์กร การหาเหตุผลเข้าข้างตนเอง (Rationalization) คนที่กระทำการทุจริตจะหาเหตุผลโน้มน้าวใจตนเองที่จะกระทำสิ่งนั้นด้วยฐานความคิด (Mindset) ที่สนับสนุนการกระทำการทุจริต หาข้ออ้างที่ยกมาเพื่อให้ตนเองลดความรู้สึกผิดในการกระทำทุจริต เช่น เงินเดือนน้อย หัวหน้างานไม่เป็นธรรม เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับบทความของ Wolfe & Hermanson (2004) กล่าวว่าโอกาส (Opportunity) คือประตูสู่การทุจริต ส่วนแรงจูงใจ (Pressure) และการหาเหตุผลเข้าข้างตนเอง (Rationalization) เป็นการสนับสนุนที่จะพาตนเองเข้าไปสู่กระบวนการทุจริต ทั้งนี้บทความนี้มีการเพิ่มสาเหตุที่ 4 คือ ผู้กระทำผิดหรือทุจริตต้องเป็นผู้ที่มีศักยภาพความสามารถ (Capability) ซึ่งสามารถมองเห็นช่องทางกระทำการทุจริต หรือการละเมิดกฎและนโยบายที่มีได้ และสามารถเปลี่ยนโอกาสในการทุจริตให้กลายมาเป็นความจริงได้ ผู้ที่มีสมรรถนะความสามารถ (Competence) มีลักษณะทั่วไป คือ 1) อำนาจหน้าที่ภายในองค์กรเอื้อต่อการทุจริต 2) มีสติปัญญาเพียงพอในการทำความเข้าใจและใช้ประโยชน์จากสถานการณ์เพื่อก่อทุจริต 3) ความมั่นใจสูงว่ายากต่อการตรวจจับได้ 4) มีความสามารถหรือทักษะการบีบบังคับขู่เข็ญผู้อื่นให้เห็นด้วยหรือโน้มน้าวให้มองเป็นถูกได้ 5) มีความสามารถโกหกได้อย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ และ

6) สามารถบริหารจัดการต่อความเครียดหรือแรงกดดันสูงได้ ซึ่งเป็นที่มาของทฤษฎีสี่เหลี่ยมทุจริต (Rabi & Noorhayati, 2015) ตามทฤษฎีสี่เหลี่ยมทุจริต

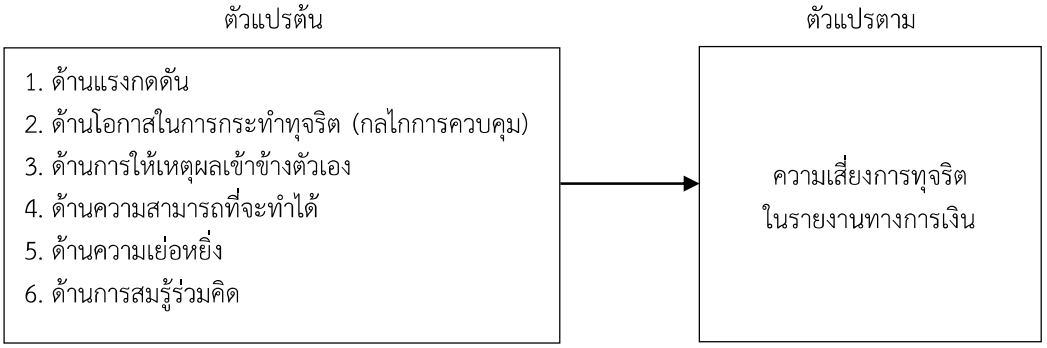
Horwath (2011) ได้ศึกษาและพัฒนาทฤษฎีสี่เหลี่ยมทุจริตในส่วนของสาเหตุที่ 4 เพิ่มเติม ซึ่งพบว่า ความหยิ่งยโสทะนงตน (Arrogance) เป็นสาเหตุที่ 4 ซึ่งได้อธิบายลักษณะพฤติกรรมของคนที่กระทำการทุจริตภายใต้ลักษณะความหยิ่งยโสทะนงตน (Arrogance) มีลักษณะดังนี้ 1) ความมีอัตตาที่ยิ่งใหญ่ (Big Ego) หรือ การมองโลกในแบบของตนเอง ยึดตนเองเป็นที่ตั้ง 2) มีความคิดว่ากฎเกณฑ์ไม่มีผลบังคับหรือไม่สามารถนำมาบังคับใช้กับตนได้ (อยู่เหนือกฎเกณฑ์) 3) มีพฤติกรรมการใช้อำนาจในการกลั่นแกล้งจับผิดผู้อื่น (Bullying Attitude) และ 4) การบริหารจัดการแบบเผด็จการและกลัวการเสียตำแหน่ง หรือกลัวถูกลดความสำคัญของตนเอง และได้นำเสนอทฤษฎีห้าเหลี่ยมทุจริต (Fraud Pentagon) โดยเพิ่มปัจจัยด้าน “ความเย่อหยิ่ง” (Arrogance) ซึ่งหมายถึงทัศนคติของผู้ที่คิดว่าตนเองเหนือกว่ากฎเกณฑ์หรือไม่ยอมรับการควบคุม และมักใช้ตำแหน่งอำนาจเพื่อบิดเบือนความจริงโดยไม่เกรงกลัวต่อผลลัพธ์

วิวัฒนาการของแนวคิดจากสามเหลี่ยม สี่เหลี่ยม ห้าเหลี่ยม มาจนถึงหกเหลี่ยมทุจริต สะท้อนให้เห็นว่า การทุจริตเป็นปรากฏการณ์ที่ซับซ้อน มีทั้งมิติส่วนบุคคล องค์กร และสังคมเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยทฤษฎีหกเหลี่ยมทุจริตประกอบด้วย 6 ปัจจัยสำคัญ ได้แก่ 1) แรงกดดัน 2) โอกาส 3) การให้เหตุผลเข้าข้างตนเอง 4) ความสามารถ 5) ความเย่อหยิ่ง และ 6) การสมรู้ร่วมคิด ซึ่งเป็นกรอบแนวคิดที่ช่วยให้นักวิจัยและนักปฏิบัติเข้าใจและวิเคราะห์พฤติกรรมทุจริตได้ครอบคลุมและลึกซึ้งยิ่งขึ้น โดย John & Senbet (1998) แบ่งความขัดแย้งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1) ความขัดแย้งภายในองค์กรระหว่างตัวการและผู้บริหาร (Managerial Agency) 2) ความขัดแย้งระหว่างผู้ถือหุ้นและเจ้าหนี้ (Debt Agency) และ 3) ความขัดแย้งระหว่างภาคเอกชนที่เน้นผลประโยชน์องค์กร (Social Agency) ส่วน McColgan (2001) เพิ่มเติมว่า 1) ปัญหาที่ผู้บริหารไม่ใช้ความสามารถอย่างเต็มที่ 2) ผู้บริหารเลือกใช้กำไรสะสมเพื่อลดการพึ่งพาเงินทุนภายนอก 3) ผู้บริหารให้ความสำคัญกับโครงการระยะสั้นเพื่อหวังผลตอบแทนในช่วงที่ดำรงตำแหน่ง และ 4) ผู้บริหารหลีกเลี่ยงความเสี่ยงเพราะไม่ได้รับผลตอบแทนโดยตรงจากโครงการที่เสี่ยงสูง ดังนั้นการประยุกต์ใช้ทฤษฎีในบริบทของบริษัทจดทะเบียนในประเทศไทย พบว่าปัจจัยทั้งหกสามารถนำมาประเมินความเสี่ยงการทุจริตในรายงานทางการเงินได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในบริษัทที่มีแรงกดดันจากเป้าหมายทางการเงินสูง มีโอกาสจากช่องโหว่ของระบบควบคุมภายใน และมีการเปลี่ยนแปลงผู้สอบบัญชีบ่อยครั้ง (Rukmana, 2018; Febriani et al., 2022)

กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรม ผู้วิจัยสามารถพัฒนากรอบแนวคิดการวิจัยเพื่อประเมินความเสี่ยงการทุจริตในรายงานทางการเงินของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย โดยใช้ทฤษฎีหกเหลี่ยมการทุจริตเป็นฐาน โดยมี ตัวแปรต้น 6 ตัวแปร ดังนี้ 1) ด้านแรงกดดัน 2) ด้านโอกาสในการกระทำทุจริต (กลไกการควบคุม) 3) ด้านการให้เหตุผลเข้าข้างตัวเอง 4) ด้านความสามารถที่จะทำได้ 5) ด้านความเย่อหยิ่ง และ 6) ด้านการสมรู้ร่วมคิด ตัวแปรตามที่ใช้ในการศึกษา คือ ความเสี่ยงการทุจริตในรายงานทางการเงิน

จากการศึกษาและทบทวนแนวคิดทฤษฎีหกเหลี่ยมทุจริตและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยจึงพัฒนาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยการพัฒนาแบบประเมินความเสี่ยงการทุจริตในรายงานทางการเงินด้วยทฤษฎีหกเหลี่ยมการทุจริต กรณีศึกษาบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) จำนวน 8 คน ด้วยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) จากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านการตรวจสอบและการประเมินความเสี่ยงการทุจริตในรายงานทางการเงินและมูลค่ากิจการของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยประกอบด้วยนักวิชาการจำนวน 2 คน คณะกรรมการตรวจสอบจำนวน 2 คน ผู้ตรวจสอบภายในจำนวน 2 คน และผู้ตรวจสอบบัญชีรับอนุญาตในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยจำนวน 2 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview Guide) ซึ่งพัฒนาขึ้นจากการศึกษาทฤษฎีการทุจริต ได้แก่ ทฤษฎีสามเหลี่ยม สี่เหลี่ยม ห้าเหลี่ยม และหกเหลี่ยมทุจริต ตลอดจนทฤษฎีตัวแทน (Agency Theory) โดยคำถามในการสัมภาษณ์ครอบคลุมองค์ประกอบที่อาจสะท้อนถึงความเสี่ยงในการทุจริต เช่น แรงกดดันภายในองค์กร ช่องโหว่ของระบบควบคุม การใช้เหตุผลเข้าข้างตนเอง อำนาจหน้าที่ของผู้บริหาร การสมรู้ร่วมคิด และทัศนคติของผู้มีอำนาจ

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์นำมาวิเคราะห์ผ่านกระบวนการของ Miles & Huberman (1994) โดยเริ่มจากการลดทอนข้อมูล (Data Reduction) เพื่อจัดกลุ่มประเด็นที่สัมพันธ์กับวัตถุประสงค์การวิจัย จากนั้นใช้วิธีการสรุปและสังเคราะห์ข้อค้นพบ (Conclustion Drawing and Verifcation) หรือการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) เพื่อสังเคราะห์สาระสำคัญจากคำตอบของผู้ให้ข้อมูลและเชื่อมโยงไปสู่การออกแบบองค์ประกอบและตัวชี้วัดของแบบประเมิน เพื่อให้ผลการวิจัยมีความน่าเชื่อถือ (Trustworthiness)

ผลการวิจัย

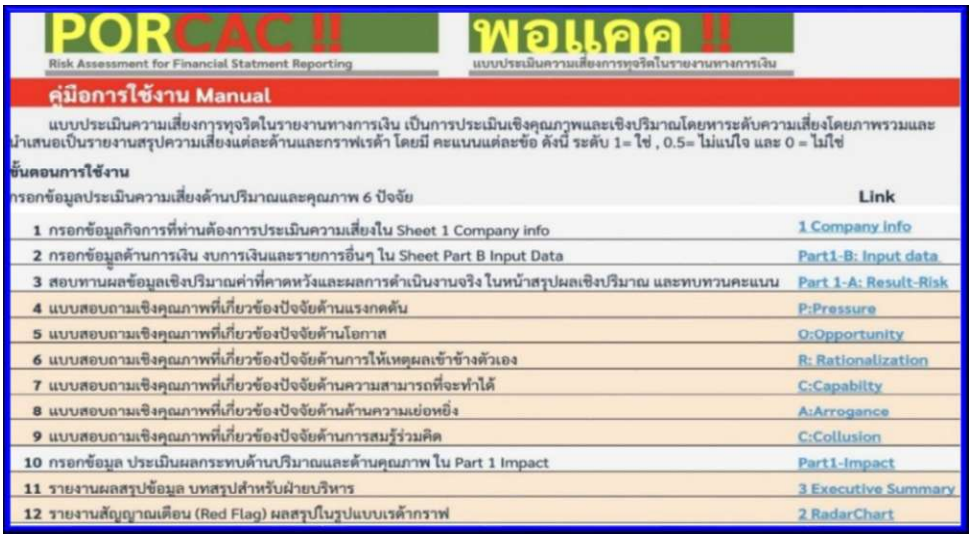
จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า ความคิดเห็นโดยส่วนใหญ่ “เห็นด้วย” แต่มีบางประเด็นที่อาจจะย้อนแย้งกับสถานการณ์ที่ปฏิบัติจริง ซึ่งจากผลการวิเคราะห์ปัจจัยทั้ง 6 ด้าน พบว่ามีอิทธิพลต่อความเสี่ยงในการทุจริตในรายงานทางการเงินทั้งทางตรงและทางอ้อม แม้ว่าระดับของอิทธิพลดังกล่าวจะมีความแตกต่างกันไปตามบริบทของแต่ละองค์กร แต่อย่างไรก็ตามในเชิงปฏิบัติยังพบว่า ปัจจัยทั้ง 6 ด้านมีความเชื่อมโยงและส่งผลกระทบซึ่งกันและกันอย่างมีนัยสำคัญ ดังนั้น การพัฒนาแบบประเมินความเสี่ยงจึงควรพิจารณาองค์ประกอบทั้ง 6 ด้านร่วมกันอย่างครบถ้วน เพื่อให้สามารถประเมินและต่อยอดการจัดการความเสี่ยงได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยรายละเอียดผลจากการสัมภาษณ์มีดังนี้ 1) แรงกดดัน (Pressure) ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่เห็นพ้องว่า แรงกดดันจากเป้าหมายทางการเงินและความคาดหวังของนักลงทุนเป็นตัวกระตุ้นสำคัญของการทุจริต โดยเฉพาะในบริษัทจดทะเบียน “ถ้าเป้าหมายสูงเกินไป ผู้บริหารบางคนอาจเลือกทางลัดที่ไม่ถูกต้อง” (กรรมการตรวจสอบ) อย่างไรก็ตาม หากมีการตั้งเป้าหมายที่สมเหตุสมผลและระบบกำกับดูแลที่เข้มงวด จะสามารถลดแรงกดดันและป้องกันการทุจริตได้ “การวิเคราะห์งบและอัตราส่วนที่ผิดปกติเป็นสัญญาณเตือนที่ดี” (ผู้ตรวจสอบบัญชีรับอนุญาต) 2) โอกาส (Opportunity) ช่องโหว่ในระบบควบคุมภายในถูกมองว่าเป็น “ประตูเปิดให้เกิดการทุจริต” (ผู้ตรวจสอบภายใน) โดยความบกพร่องในการแยกหน้าที่งาน การกำกับดูแลไม่เข้มงวด และการขาดเอกสารสนับสนุนเป็นจุดอ่อนหลัก นักวิชาการเสนอว่า “วัฒนธรรมองค์กรที่โปร่งใสและการใช้เทคโนโลยีตรวจสอบ สามารถลดโอกาสได้อย่างมาก” ในขณะที่ผู้ตรวจสอบบัญชีรับอนุญาตเตือนถึงความเสี่ยงจากธุรกรรมระหว่างบริษัทในเครือ 3) การให้เหตุผลเข้าข้างตนเอง (Rationalization) การให้เหตุผลเข้าข้างตนเองมักเกิดในระดับผู้บริหารที่เผชิญแรงกดดันสูง “บางครั้งเขาไม่ได้คิดว่าทำผิด เพียงแต่คิดว่ากำลังปกป้องบริษัท” (นักวิชาการด้านบัญชี) การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่โปร่งใสและการตรวจสอบเชิงพฤติกรรมอย่างต่อเนื่องช่วยลดการให้เหตุผลลักษณะนี้ 4) ความสามารถ (Capability) แม้ความสามารถจะไม่ใช่สาเหตุหลัก แต่ผู้เชี่ยวชาญยอมรับว่า “ถ้าคนมีทักษะและเข้าถึงข้อมูลสำคัญ ก็สามารถปกปิดได้อย่างแนบเนียน” (ผู้ตรวจสอบบัญชีรับอนุญาต) ข้อเสนอแนะคือการลดช่องโหว่ระบบมากกว่ามุ่งตรวจสอบความสามารถบุคคล 5) ความเย่อหยิ่ง (Arrogance) ผู้บริหารที่มีความเย่อหยิ่งมักเชื่อว่าตนอยู่เหนือกฎ “บางคนไม่ให้ความร่วมมือกับกระบวนการตรวจสอบเลย”(ผู้ตรวจสอบภายใน) สิ่งนี้อาจไม่กระทบตัวเลขทางการเงินโดยตรง แต่สร้างวัฒนธรรมที่เอื้อต่อการทุจริตและการจัดการกำไร 6) การสมรู้ร่วมคิด (Collusion) การสมรู้ร่วมคิดถูกมองว่าเป็นหนึ่งในปัจจัยที่ยากต่อการตรวจจับที่สุด “เมื่อสองฝ่ายร่วมมือกัน หลักฐานแทบไม่มีเหลือให้ตรวจสอบ” (กรรมการตรวจสอบ) มักเกิดในองค์กรที่ขาดการแยกหน้าที่งานชัดเจนและอาจมีแรงจูงใจจากความสัมพันธ์ส่วนตัวหรือผลประโยชน์ร่วมกัน

จากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเสนอให้แบบประเมินครอบคลุมทั้ง 6 ปัจจัย โดยเน้นหมวดแรงกดดันและโอกาสเป็นพิเศษ “สองหมวดนี้คือจุดเริ่มของปัญหาเกือบทั้งหมด” (นักวิชาการ) ผู้วิจัยได้จัดทำแบบประเมินความเสี่ยงการทุจริตในรายงานทางการเงิน

ซึ่งการพัฒนาแบบประเมินความเสี่ยงในครั้งนี้ อ้างอิงจากทฤษฎีหกเหลี่ยมทุจริตประกอบด้วย 6 ปัจจัยสำคัญ โดยแต่ละด้านมีตัวชี้วัด (Indicators) ที่สามารถประเมินระดับความเสี่ยงได้อย่างเป็นรูปธรรม ดังนี้ 1) แรงกดดัน จากความต้องการบรรลุเป้าหมายหรือพันธสัญญากับผู้ถือหุ้น/เจ้าหนี้ 2) โอกาสในการทุจริต เกิดจากระบบควบคุมภายในที่ไม่มีประสิทธิภาพ ทำให้เชื่อว่าโอกาสถูกจับได้น้อย 3) การหาเหตุผลเข้าข้างตัวเอง การสร้างข้ออ้างให้การทุจริตเป็นสิ่งชอบธรรม เช่น การใช้ดุลยพินิจไม่เหมาะสม หรือการจัดการเพื่อลดการตรวจพบ 4) ความสามารถ อำนาจจากตำแหน่งที่สามารถควบคุม สั่งการ หรือเปลี่ยนแปลงการตัดสินใจ 5) ความเย่อหยิ่ง ลักษณะส่วนบุคคลที่โลภ ขาดจิตสำนึก มองว่าตนเหนือกว่ากฎเกณฑ์องค์กร มักโอ้อวด ใช้อำนาจเกินขอบเขต 6) การสมรู้ร่วมคิด การร่วมมือกันวางแผนหรือเอื้อให้เกิดการทุจริต ทั้งทางตรงและทางอ้อม ปัจจัยได้แก่ รายการค้าระหว่างกัน และค่าสอบบัญชีสูงเกินค่าเฉลี่ย

สำหรับการออกแบบแบบประเมินความเสี่ยงการทุจริตในรายงานทางการเงิน ผู้วิจัยได้นำโปรแกรม Google Sheet มาเป็นเครื่องมือโดยนำข้อมูลที่ได้จากผลการวิจัยมาออกแบบประเมินความเสี่ยงการทุจริตในรายงานทางการเงินโดยใช้ชื่อแบบประเมินว่า “PORCAC (พอแคค)” ปัจจัยด้านแรงกดดัน (Pressure) ปัจจัยด้านโอกาสในการกระทำทุจริต (Opportunity) ปัจจัยด้านการหาเหตุผลเข้าข้างตัวเอง (Rationalization) ปัจจัยด้านความสามารถที่จะทำได้ (Capability) ปัจจัยด้านความเย่อหยิ่ง (Arrogance) และปัจจัยด้านการสมรู้ร่วมคิด (Collision) โดยออกแบบประเมินความเสี่ยงการทุจริตในรายงานทางการเงิน แบ่งเป็น 4 ส่วน ประกอบด้วย 1) เกี่ยวกับ PORCAC ซึ่งจะอธิบายเป็นภาพรวมของปัจจัยและระดับความเสี่ยงและผลกระทบในรูปแบบสรุปตารางและภาพ เพื่อให้เข้าใจง่าย 2) บทสรุปผู้บริหาร เป็นการแสดงตารางสรุปผลการวิเคราะห์ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ว่าแต่ละปัจจัยอยู่ในความเสี่ยงระดับใด (Risk Level) ได้แก่ ระดับคะแนนที่ 1 - 5 ยอมรับ ระดับคะแนนที่ 6 - 9 พอยอมรับได้ ระดับคะแนนที่ 10 - 16 มีความเสี่ยงสูง และ ระดับคะแนนที่ 17 - 25 มีความเสี่ยงสูงมาก พร้อมทั้งมี เรด้ากราฟเพื่อให้ง่ายในการวิเคราะห์ และการแปลผลระดับความเสี่ยงแต่ละปัจจัยเพื่อให้ผู้ใช้ทราบระดับความเสี่ยง 3) การประเมินความเสี่ยงเชิงปริมาณ เป็นการกรอกข้อมูลงบการเงินและตอบข้อคำถามเกี่ยวกับการเงินและการบริหารงาน 4) การประเมินความเสี่ยงเชิงคุณภาพเป็นการตอบข้อคำถามที่เกี่ยวข้องกับความเสี่ยงปัจจัยทั้ง 6 ด้าน ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นช่วยให้ผู้ใช้แบบประเมิน เช่น ผู้ตรวจสอบบัญชี ผู้ตรวจสอบภายใน หรือ นักลงทุน สามารถระบุความผิดปกติได้รวดเร็วยิ่งขึ้น องค์กรสามารถกำหนดมาตรการป้องกัน ลดโอกาสเกิดการทุจริตผ่านแนวทางควบคุมภายในที่เข้มแข็งเสริมสร้างความเชื่อมั่นของนักลงทุน บริษัทที่มีระบบประเมินความเสี่ยงที่ดีจะได้รับความเชื่อมั่นจากผู้ถือหุ้น

การนำแบบประเมินความเสี่ยงการทุจริตในรายงานทางการเงินไปใช้งาน 1) การบูรณาการกับกระบวนการตรวจสอบบัญชีบริษัทควรใช้แบบประเมิน PORCAC เพื่อตรวจจับธุรกรรมที่ผิดปกติ 2) การพัฒนาแนวทางป้องกันความเสี่ยงการอบรมผู้บริหารและพนักงานเพื่อให้เข้าใจถึงสัญญาณเตือนของการทุจริตการกำกับดูแลจากคณะกรรมการตรวจสอบ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของระบบควบคุมภายใน 3) การปรับปรุงและพัฒนาแบบประเมินอย่างต่อเนื่องใช้ผลลัพธ์จากการประเมินเพื่อนำมาปรับปรุงเกณฑ์การให้คะแนน ศึกษาผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นช่วยลดความเสี่ยงขององค์กรต่อการทุจริต ช่วยป้องกันความเสี่ยงได้อย่างเป็นระบบ ทำให้การตัดสินใจทางการเงินมีความโปร่งใสมากขึ้น และนักลงทุนสามารถใช้ข้อมูลจากแบบประเมินความเสี่ยงการทุจริตในรายงานทางการเงินในการตัดสินใจลงทุนส่งเสริมการกำกับดูแลกิจการที่ดี (Good Corporate Governance) ดังภาพต่อไปนี้

PORCAC !! พอแคค !!
Risk Assessment for Financial Statment Reporting
แบบประเมินความเสี่ยงการทุจริตในรายงานทางการเงิน
คู่มือการใช้งาน Manual
แบบประเมินความเสี่ยงการทุจริตในรายงานทางการเงิน เป็นการประเมินเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณโดยหาระดับความเสี่ยงโดยภาพรวมและนำเสนอเป็นรายงานสรุปความเสี่ยงแต่ละด้านและกราฟเรด้า โดยมี คะแนนแต่ละข้อ ดังนี้ ระดับ 1= ใช่ , 0.5= ไม่แน่ใจ และ 0 = ไม่ใช่
ขั้นตอนการใช้งาน
กรอกข้อมูลประเมินความเสี่ยงด้านปริมาณและคุณภาพ 6 ปัจจัย Link
1 กรอกข้อมูลกิจการที่ท่านต้องการประเมินความเสี่ยงใน Sheet 1 Company info — 1 Company info
2 กรอกข้อมูลด้านการเงิน งบการเงินและรายการอื่นๆ ใน Sheet Part B Input Data — Part1-B: Input data
3 สอบทานผลข้อมูลเชิงปริมาณค่าที่คาดหวังและผลการดำเนินงานจริง ในหน้าสรุปผลเชิงปริมาณ และทบทวนคะแนน — Part 1-A: Result-Risk
4 แบบสอบถามเชิงคุณภาพที่เกี่ยวข้องปัจจัยด้านแรงกดดัน — P:Pressure
5 แบบสอบถามเชิงคุณภาพที่เกี่ยวข้องปัจจัยด้านโอกาส — O:Opportunity
6 แบบสอบถามเชิงคุณภาพที่เกี่ยวข้องปัจจัยด้านการให้เหตุผลเข้าข้างตัวเอง — R: Rationalization
7 แบบสอบถามเชิงคุณภาพที่เกี่ยวข้องปัจจัยด้านความสามารถที่จะทำได้ — C:Capabilty
8 แบบสอบถามเชิงคุณภาพที่เกี่ยวข้องปัจจัยด้านด้านความเย่อหยิ่ง — A:Arrogance
9 แบบสอบถามเชิงคุณภาพที่เกี่ยวข้องปัจจัยด้านการสมรู้ร่วมคิด — C:Collusion
10 กรอกข้อมูล ประเมินผลกระทบด้านปริมาณและด้านคุณภาพ ใน Part 1 Impact — Part1-Impact
11 รายงานผลสรุปข้อมูล บทสรุปสำหรับฝ่ายบริหาร — 3 Executive Summary
12 รายงานสัญญาณเตือน (Red Flag) ผลสรุปในรูปแบบเรด้ากราฟ — 2 RadarChart

ภาพที่ 2 Manual PORCAC

ระดับการยอมรับความเสี่ยง (Degree of Acceptance)

ผลกระทบ (Impact)	โอกาสที่จะเกิดความเสี่ยง (Likelihood)				
	เกิดขึ้นยาก (1)	เกิดขึ้นน้อย(2)	เกิดขึ้นบ้าง(3)	เกิดขึ้นสูง(4)	เกิดขึ้นสูงมาก(5)
สูงมาก (5)	5	10	15	20	25
สูง (4)	4	8	12	16	20
ปานกลาง(3)	3	6	9	12	15
น้อย(2)	2	4	6	8	10
น้อยมาก(1)	1	2	3	4	5

ความเสี่ยงที่ไม่สามารถยอมรับได้
มาตราการควบคุมความเสี่ยง
ยอมรับได้

ระดับความเสี่ยง	ระดับคะแนน	ความหมาย
สูงมาก (Extreme)	17 - 25	มีความเสี่ยงสูงมาก จำเป็นต้องประเมินและวางแผนการตรวจสอบในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับด้านนี้อย่างมาก ต้องเร่งจัดการความเสี่ยงในทันทีเพื่อให้ความเสี่ยงลดลง เป็นระดับที่ยอมรับได้
สูง (High)	10 - 16	มีความเสี่ยงสูง ควรประเมินและวางแผนการตรวจสอบและต้องเฝ้าระวังในประเด็นที่เกี่ยวข้อง จัดการความเสี่ยงเพื่อให้ลดลงเป็นระดับที่ยอมรับได้
ปานกลาง (Medium)	6 - 9	มีความเสี่ยงพอยอมรับได้ ใช้การประเมินการควบคุมปกติ และตรวจติดตามความเสี่ยงเพื่อให้ลดลงเป็นระดับที่ยอมรับได้
ต่ำ (Low)	1 - 5	มีระดับที่ยอมรับได้ ใช้การควบคุมปกติในขั้นตอนการปฏิบัติงานที่กำหนดและติดตามความเสี่ยงอย่างสม่ำเสมอ

ภาพที่ 3 Risk Score

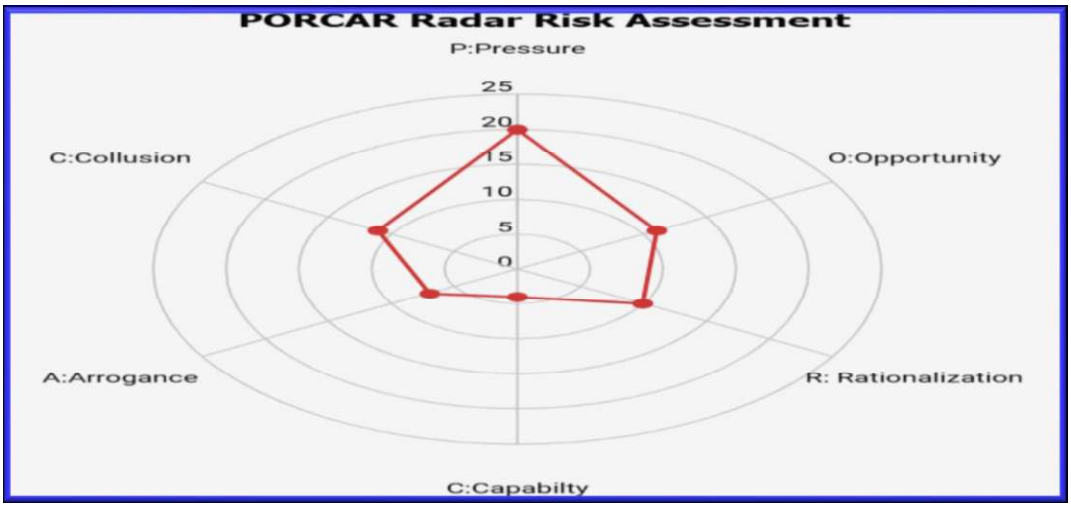
Manual PORCAC
Cover Page

บริษัท ทดสอบ 1 จำกัด (มหาชน)
1 มกราคม 2567 - 31 ธันวาคม2567
ตารางสรุประดับความเสี่ยง

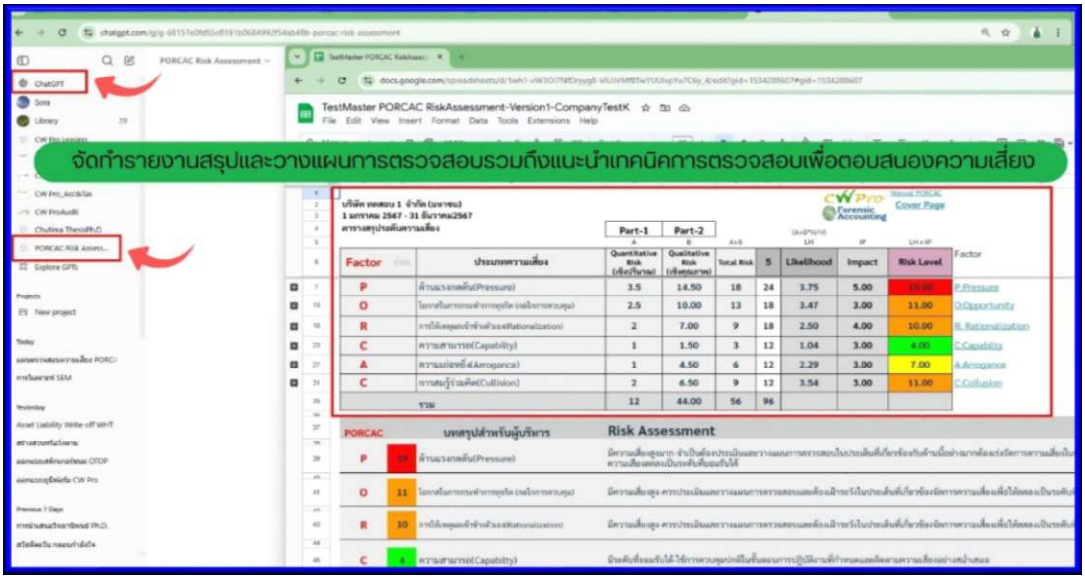
Factor	ประเภทความเสี่ยง	Part-1 A Quantitative Risk (เชิงปริมาณ)	Part-2 B Qualitative Risk (เชิงคุณภาพ)	A+B Total Risk	5	(A+B*H/H) LH Likelihood	IP Impact	LH x IP Risk Level	Factor
P	ด้านแรงกดดัน(Pressure)	4	14.50	19	24	3.88	5.00	20.00	P:Pressure
O	โอกาสในการกระทำการทุจริต (กลไกการควบคุม)	2.5	10.00	13	18	3.47	3.00	11.00	O:Opportunity
R	การให้เหตุผลเข้าข้างตัวเอง(Rationalization)	2	7.00	9	18	2.50	4.00	10.00	R: Rationalization
C	ความสามารถ (Capability)	1	1.50	3	12	1.04	3.00	4.00	C:Capability
A	ความเย่อหยิ่ง (Arrogance)	1	4.50	6	12	2.29	3.00	7.00	A:Arrogance
C	การสมรู้ร่วมคิด (Collision)	2	6.50	9	12	3.54	3.00	11.00	C:Collusion
	รวม	12.5	44.00	57	96				

PORCAC		บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	Risk Assessment
P	20	ด้านแรงกดดัน(Pressure)	มีความเสี่ยงสูงมาก จำเป็นต้องประเมินและวางแผนการตรวจสอบในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับด้านนี้อย่างมากต้องเร่งจัดการความเสี่ยงในทันทีเพื่อให้ความเสี่ยงลดลงเป็นระดับที่ยอมรับได้
O	11	โอกาสในการกระทำการทุจริต (กลไกการควบคุม)	มีความเสี่ยงสูง ควรประเมินและวางแผนการตรวจสอบและต้องเฝ้าระวังในประเด็นที่เกี่ยวข้องจัดการความเสี่ยงเพื่อให้ลดลงเป็นระดับที่ยอมรับได้
R	10	การให้เหตุผลเข้าข้างตัวเอง(Rationalization)	มีความเสี่ยงสูง ควรประเมินและวางแผนการตรวจสอบและต้องเฝ้าระวังในประเด็นที่เกี่ยวข้องจัดการความเสี่ยงเพื่อให้ลดลงเป็นระดับที่ยอมรับได้
C	4	ความสามารถ (Capability)	มีระดับที่ยอมรับได้ ใช้การควบคุมปกติในขั้นตอนการปฏิบัติงานที่กำหนดและติดตามความเสี่ยงอย่างสม่ำเสมอ
A	7	ความเย่อหยิ่ง (Arrogance)	มีความเสี่ยงพอยอมรับได้ ใช้การประเมินการควบคุมปกติและตรวจติดตามความเสี่ยงเพื่อให้ลดลงเป็นระดับที่ยอมรับได้
C	11	การสมรู้ร่วมคิด (Collision)	มีความเสี่ยงสูง ควรประเมินและวางแผนการตรวจสอบและต้องเฝ้าระวังในประเด็นที่เกี่ยวข้องจัดการความเสี่ยงเพื่อให้ลดลงเป็นระดับที่ยอมรับได้

ภาพที่ 4 Executive Summary

ภาพที่ 5 Radar Chart

ภาพที่ 6 การช่วยทำร่างรายงานและวางแผนการตรวจสอบเบื้องต้นโดยปัญญาประดิษฐ์ (AI) - ChatGPT

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาแบบประเมินความเสี่ยงการทุจริตในรายงานทางการเงินของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย โดยอ้างอิงจาก Fraud Hexagon Theory และการสังเคราะห์ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ พบว่าปัจจัยทั้งหกที่กำหนดไว้ในทฤษฎีสามารถอธิบายการทุจริตได้อย่างเป็นระบบและสอดคล้องกับบริบทของประเทศไทย ดังนี้ 1) แรงกดดัน (Pressure) ผลการวิจัยยืนยันว่าแรงกดดันมีอิทธิพลโดยตรงต่อความเสี่ยงการทุจริต โดยเฉพาะแรงกดดันจากการบรรลุเป้าหมายทางการเงินและความคาดหวังของนักลงทุน ซึ่งผลักดันให้ผู้บริหารบางรายมีแนวโน้มบิดเบือนรายงานทางการเงินเพื่อรักษาภาพลักษณ์ทางธุรกิจ สอดคล้องกับ Vousinas (2019c) ที่ระบุว่าแรงกดดันเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของพฤติกรรมทุจริต รวมถึงการศึกษาของ Daud และ Yuniasih (2021) และ Imtikhani & Sukirman (2021) ที่ชี้ว่าแรงกดดันจากทั้งปัจจัยภายในและภายนอกสามารถนำไปสู่การรายงานที่ไม่ถูกต้อง 2) โอกาส (Opportunity) เกิดการทุจริตมักสัมพันธ์กับประสิทธิภาพของการควบคุมภายในที่ไม่เพียงพอ โอกาสในการบิดเบือนจึงมีมากขึ้น สอดคล้องกับข้อเสนอของ Cressey (1950) และ Vousinas (2019a) พบว่าช่องโหว่ในการควบคุมภายในอาจเปิดโอกาสให้การทุจริตดำเนินไปได้ โดย (Amara et al., 2013; Lestari & Mutmainah, 2021) ยืนยันว่าการออกแบบระบบกำกับดูแลที่มี

ประสิทธิภาพช่วยลดโอกาสการทุจริตในรายงานทางการเงินได้จริง 3) การให้เหตุผลเข้าข้างตนเอง (Rationalization) ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ยอมรับว่าการให้เหตุผลเข้าข้างตนเองเป็นปัจจัยที่เสริมแรงต่อการทุจริต โดยผู้บริหารมักตีความว่าการบิดเบือนตัวเลขในระยะสั้นเป็นเพียงการ “บริหารผลประกอบการ” มากกว่าการโกง สอดคล้องกับ Murphy & Dacin (2011) ที่ชี้ว่ากลไกการให้เหตุผลเป็นเครื่องมือทางจิตวิทยาที่ช่วยให้ผู้กระทำสามารถยอมรับพฤติกรรมทุจริตของตนเองได้ 4) ความสามารถ (Capability) ความสามารถของผู้บริหารระดับสูงในการควบคุมระบบสารสนเทศ การเงิน และบุคลากร เป็นอีกหนึ่งเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้การทุจริตสามารถเกิดขึ้น สอดคล้องกับ Wolfe & Hermanson (2004) ที่กล่าวถึง “Fraud Diamond” ซึ่งเน้นบทบาทของความสามารถเป็นตัวเร่งให้การทุจริตเกิดขึ้นจริง ความเชื่อมโยงนี้ชี้ว่าการหมุนเวียนตำแหน่งและการกระจายอำนาจเป็นมาตรการสำคัญในการลดความเสี่ยง 5) ความเย่อหยิ่ง (Arrogance) ผู้บริหารที่มีอำนาจสูงและมองว่าตนเองอยู่เหนือระบบการกำกับดูแล มีแนวโน้มจะเพิกเฉยต่อหลักการควบคุมและจรรยาบรรณทางวิชาชีพ ลักษณะดังกล่าวตรงกับที่ Vousinas (2019a) อธิบายว่า “Arrogance” เป็นอีกหนึ่งแกนหลักใน Fraud Hexagon ที่ขยายความจาก Fraud Triangle เดิม ข้อค้นพบนี้ยังสอดคล้องกับการศึกษาของ Schrand & Zechman (2012) ที่ระบุว่าผู้บริหารที่มีความมั่นใจเกินขอบเขตมักตัดสินใจเสี่ยงสูง และส่งผลต่อการบิดเบือนงบการเงินในที่สุด และ 6) การสมรู้ร่วมคิด (Collusion) พบว่ามีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในบริษัทจดทะเบียน ผู้บริหารและพนักงานระดับปฏิบัติการอาจร่วมมือกันปกปิดพฤติกรรมการบิดเบือน หรือแม้แต่มีการสมยอมระหว่างบริษัทกับผู้ตรวจสอบภายนอก ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับ Manurung & Hardika (2015) ที่ยืนยันว่าการสมรู้ร่วมคิดเป็นตัวแปรที่ซับซ้อนและยากต่อการตรวจจับ

ปัจจุบันแบบประเมินความเสี่ยงโดยส่วนใหญ่ใช้ ทฤษฎีสามเหลี่ยมการทุจริต ในขณะที่การวิจัยนี้พัฒนาแบบประเมินหกเหลี่ยมการทุจริต ซึ่งจะได้มุมมองของการประเมินความเสี่ยงที่ครอบคลุมมากขึ้นในการวางแผนการตรวจสอบ ผลการพัฒนาเครื่องมือ “PORCAC” พบว่าสามารถสะท้อนปัจจัยทั้งหกด้านได้อย่างครอบคลุมและสอดคล้องกับงานศึกษาของ Association of Certified Fraud Examiners (2020) และสำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (2564) ที่ชี้ว่าการทุจริตในรายงานทางการเงิน แม้จะเกิดขึ้นไม่บ่อย แต่กลับสร้างความเสียหายร้ายแรงที่สุด และใช้เวลาตรวจพบยาวนานกว่าการทุจริตประเภทอื่น ผลการวิจัยนี้จึงยืนยันว่าแบบประเมินที่พัฒนาขึ้นสามารถนำไปใช้ตรวจจับและประเมินความเสี่ยงได้จริงในระดับองค์กร รวมทั้งการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์ในการพัฒนาเครื่องมือประเมินความเสี่ยง จะช่วยเพิ่มศักยภาพในการตรวจจับความผิดปกติแบบเรียลไทม์และสนับสนุนการป้องกันเชิงรุก และเมื่อเชื่อมโยงกับแนวคิดทฤษฎีตัวแทน (Agency Theory) ซึ่งอธิบายความขัดแย้งทางผลประโยชน์ระหว่างผู้บริหารและผู้ถือหุ้น (Jensen & Meckling, 1976; John & Senbet, 1998; McColgan, 2001) จะเห็นได้ว่าแบบประเมินที่พัฒนาขึ้นไม่เพียงตรวจวัดความเสี่ยงจากปัจจัยเชิงพฤติกรรมเท่านั้น แต่ยังสามารถช่วยให้องค์กรเข้าใจกลไกเชิงโครงสร้างที่เอื้อต่อการทุจริตได้ดียิ่งขึ้น

สรุปการวิจัยนี้ยืนยันว่าปัจจัยทั้งหกของ Fraud Hexagon Theory สอดคล้องกับการพัฒนาแบบประเมินความเสี่ยงการทุจริตในรายงานทางการเงินของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ฯ ผู้วิจัยได้นำแบบประเมินให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการตรวจสอบและนักวิชาการได้ทำการทดสอบกับบริษัทจดทะเบียน 3 บริษัทจากผลการทำแบบประเมิน ได้ข้อสรุปว่าแบบประเมินดังกล่าวสามารถประเมินความเสี่ยงได้ครอบคลุม สอดคล้องกับสถานการณ์ของตัวอย่างที่ทดสอบ ดังนั้นแบบประเมินสามารถนำมาใช้ในการประเมินในการวางแผนเชิงป้องกันและตรวจจับความผิดปกติทางการเงิน ลดโอกาสการทุจริต และปรับใช้ได้กับองค์กรหลากหลายบริบท โดยเฉพาะในตลาดทุนไทยที่เผชิญความท้าทายใหม่ ๆ จึงถือเป็นแนวทางเชิงทฤษฎีและเชิงปฏิบัติที่เสริมสร้างความโปร่งใสและความน่าเชื่อถือของระบบรายงานทางการเงิน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. นำแบบประเมิน “พอแคค (PORCAC)” ไปใช้เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์และประเมินความเสี่ยงการทุจริตในรายงานทางการเงิน เพื่อเป็นแนวทางออกแบบแผนการตรวจสอบที่สอดคล้องกับระดับความเสี่ยงขององค์กร โดยบูรณาการแบบประเมินนี้ในหลักสูตรฝึกอบรมด้านธรรมาภิบาลและการต่อต้านการทุจริตของหน่วยงานรัฐและองค์กรวิชาชีพ เช่น สภาวิชาชีพบัญชีและตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

2. สนับสนุนการใช้ในงานตรวจสอบเชิงป้องกัน (Preventive Audit) และการควบคุมภายใน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการกำกับดูแลกิจการ ใช้เป็นข้อมูลประกอบการกำหนดนโยบาย กฎระเบียบ หรือแนวปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและตรวจจับการทุจริตในระดับองค์กรและระดับประเทศ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ศึกษาการทดสอบแบบประเมินในกลุ่มตัวอย่างที่มีความหลากหลายมากขึ้น ทั้งในด้านอุตสาหกรรม ประเภทธุรกิจ และขนาดกิจการ รวมถึง SMEs เพื่อเปรียบเทียบและปรับปรุงความแม่นยำของแบบประเมิน

2. ทดลองประยุกต์ใช้แบบประเมินร่วมกับเทคโนโลยีดิจิทัลหรือ AI เพื่อสร้างระบบประเมินความเสี่ยงการทุจริตแบบอัตโนมัติที่สามารถวิเคราะห์ข้อมูลได้แบบเรียลไทม์ เช่น ตรวจจับ “สัญญาณผิดปกติ” (Red Flags) ของการทุจริต และแจ้งเตือน (Proactive Alert)

เอกสารอ้างอิง

บริษัทไพรซ์วอเทอร์เฮ้าส์คูเปอส์ ประเทศไทย. (2563). *รายงานผลสำรวจอาชญากรรมทางเศรษฐกิจและการทุจริตประจำปี 2563 – ฉบับประเทศไทย.* สืบค้นเมื่อ 22 พฤศจิกายน 2564 จาก https://www.pwc.com/th/en/press-room/press-release/2020/press-release-20-05-20-th.html

สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์. (2564). *สถิติการบังคับใช้กฎหมาย.* สืบค้นเมื่อ 10 ธันวาคม 2565 จาก https://www.sec.or.th/TH/Pages/MarketData/Yearly.aspx

Amara, I., Amar, A. B., & Jarboui, A. (2013). Detection of fraud in financial statements: French companies as a case study. *International Journal of Academic Research in Accounting, Finance and Management Sciences, 3*(3), 40-51.

Association of Certified Fraud Examiners. (2020). *Report to the nations: 2020 global study on occupational fraud and abuse.* Association of Certified Fraud Examiners (ACFE).

Cressey, D. R. (1950). *Other people’s money: A study in the social psychology of embezzlement.* Doctoral dissertation Indiana University.

Daud, I., & Yuniasih, Y. (2021). Pressure and fraud tendency: Evidence from Indonesia. *Journal of Accounting and Business Education, 6*(1), 99-113.

Febriani, D., Cahyati, A. D., Putri, A., & Susanti, N. L. (2022). Determinants of financial statement fraud in perspective hexagon fraud theory. *Basic and Applied Accounting Research Journal, 2*(2), 62-77. https://doi.org/10.33369/baru.2.2.62-77

Horwath, C. (2011). *Playing offense in a high-risk environment.* Crowe Horwath.

Imtikhani, F. A., & Sukirman. (2021). The effect of pressure on financial statement fraud. *Accounting Analysis Journal, 10*(1), 1-7.

Jensen, M. C., & Meckling, W. H. (1976). Theory of the firm: Managerial behavior, agency costs and ownership structure. *Journal of Financial Economics, 3*(4), 305-360. https://doi.org/10.1016/0304-405X(76)90026-X

John, K., & Senbet, L. W. (1998). Corporate governance and board effectiveness. *Journal of Banking & Finance, 22*(4), 371-403. https://doi.org/10.1016/S0378-4266(98)00005-3

Lestari, H. D., & Mutmainah, S. (2021). The influence of opportunity on fraudulent financial reporting. *Journal Akuntansi, 25*(3), 456-467.

Manurung, D. T. H., & Hardika, A. L. (2015). The influence of collusion on financial statement fraud. *International Journal of Economics, Commerce and Management, 3*(12),1-12.

McColgan, P. (2001). *Agency theory and corporate governance: A review of the literature from a UK perspective.* Department of Accounting & Finance, University of Strathclyde.

Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook.* (2nd ed.). Sage.

Murphy, P. R., & Dacin, M. T. (2011). Psychological pathways to fraud: Understanding and preventing fraud in organizations. *Journal of Business Ethics, 101*(4), 601-618.

Rabi, U. A., & Noorhayati, H. (2015). Concomitant debacle of fraud incidences in the Nigeria public sector: Understanding the power of Fraud Triangle Theory. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences, 5*(9), 241-255.

Rukmana, H. S. (2018). Fraudulent financial reporting: Evidence from Indonesia. *International Journal of Economics and Financial Issues, 8*(3), 243-250.

Schrand, C. M., & Zechman, S. L. C. (2012). Executive overconfidence and the slippery slope to financial misreporting. *Journal of Accounting and Economics, 53*(1-2), 311-329.

Vousinas, G. L. (2019a). Advancing theory of fraud: The fraud hexagon. *Journal of Financial Crime, 26*(2), 372-381. https://doi.org/10.1108/JFC-12-2017-0128

Vousinas, G. L. (2019b). Advancing theory of fraud: The S.C.O.R.E. model. *Journal of Financial Crime, 26*(1), 372-381.

Vousinas, G. L. (2019c). Fraud – The human face of fraud: Understanding the suspect is vital to any investigation. *CA Magazine – Chartered Accountant, 136*(4), 39-40.

Wolfe, D. T., & Hermanson, D. R. (2004). The fraud diamond: Considering the four elements of fraud. *CPA Journal, 74*(12), 38-42.

Yanti, L. D., & Riharjo, I. B. (2021). Pendeteksi kecurangan pelaporan keuangan menggunakan Fraud Pentagon Theory. *Jurnal Ilmu dan Riset Akuntansi (JIRA), 10*(5), 1-17.